

„Zielony Punkt Kontrolny” jako przykład współpracy pomiędzy Polskim Związkiem Orientacji Sportowej a Lasami Państwowymi

Piotr Cych, Włodzimierz Protasiewicz

Abstrakt. „Zielony Punkt Kontrolny” (ZPK) – to koncepcja udostępniania lasu na potrzeby uprawiania różnych form orientacji w terenie. Ideą koncepcji jest tworzenie sieci stałych punktów kontrolnych oraz wykonanie specjalistycznych, bardzo szczegółowych map według norm ustanowionych przez Międzynarodową Federację Orienteeringu (International Orienteering Federation). Koncepcja, na bazie której mogą być tworzone konkretne projekty, nosi nazwę „Zielony Punkt Kontrolny”, a jej autorem jest Włodzimierz Protasiewicz z Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku oraz prezes Fundacji „Sport i Przyroda”. Kilkanaście takich obszarów już funkcjonuje, a porozumienie w sprawie tworzenia obszarów ZPK zostało podpisane w kwietniu 2012 roku pomiędzy Fundacją, Polskim Związkiem Orientacji Sportowej a Lasami Państwowymi. Koncepcja pn. „Zielony Punkt Kontrolny” jest ofertą wychodzącą na przeciw społecznym oczekiwaniom. Dzięki wykorzystaniu obszarów wyposażonych w stałe punkty kontrolne można realizować szereg celów (m.in. edukacyjne, społeczne, wszechstronnego rozwoju psychofizycznego) i może się odbywać w różnych formach (indywidualnie lub grupowo, pieszo, na nartach, na rowerach, a w niektórych przypadkach nawet na wózkach inwalidzkich).

Słowa kluczowe: orienteering, stałe punkty kontrolne, zielony punkt kontrolny

Abstract. “Green Checkpoint “ – the concept of forest available for different kinds of orientation in the field. The idea behind the concept is to create a network of permanent checkpoints and create specific, highly detailed maps in accordance with standards established by the International Orienteering Federation. The concept, based on which there can be set up specific projects, is called “Green Checkpoint” and its author is Włodzimierz Protasiewicz of the Regional Directorate of State Forests in Białystok and the President of the Foundation “Sport and Nature”. More than a dozen of such areas already exist, and the agreement on the creation of Green Checkpoint areas was signed in April 2012 between the Polish Orienteering Association and authorities of State Forests. The “Green Checkpoint” concept meets social expectations. Through the use of areas equipped with permanent checkpoints, one can execute a number of aims (including educational, social, psychological and physical development), and can be done in various forms (individually or in groups, on foot, on cross-country skis, on bikes and, in some cases, even in wheelchairs).

Key words: orienteering, permanent control points, green checkpoint

Wstęp

Celem niniejszego opracowania jest przybliżenie czytelnikom koncepcji tworzenia obszarów pokrytych stałymi punktami kontrolnymi na obszarach leśnych. Do odnajdywania tych punktów ma być wykorzystywana specjalistyczna mapa do orienteeringu. Ponadto artykuł ma na celu przedstawienie koncepcji na tle historii orienteeringu w Polsce i na Świecie oraz zachęcenie do tworzenia takich obszarów, dając ogólne wskazówki oraz zamieszczając odniesienia do informacji bardziej szczegółowych zawartych bądź to na stronach internetowych, bądź też w specjalistycznej literaturze.

Historia orienteeringu

Orienteering – jest grupą sportów wymagających umiejętności nawigacji przy użyciu mapy i kompasu w celu dotarcia od jednego punktu do kolejnego w zróżnicowanym i zwykle nieznanym terenie i poruszając się ze znaczną prędkością” (<http://en.wikipedia.org/wiki/Orienteering#References>). Autorzy tej definicji dodają, że „generalnie każdy sport, który zawiera wyścig z czasem i wymaga orientowania się przy użyciu mapy jest rodzajem orienteeringu”. i jest to właściwe rozumienie orienteeringu. W definicjach zawartych w Wikipedii i Encyklopedii Sportów Świata (Lipoński, Sawala 2008) położono zdecydowany nacisk na sport – rywalizację, czego nie zawiera definicja Dubisza (1985). Być może autor miał na myśli również wszelkiego typu turystyczne imprezy na orientację, które w Polsce są bardzo popularne, zaś ich organizacją zajmuje się Komisja Imprez na Orientację działająca przy Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym. Imprezy turystyczne na orientację (głównie marsze) są praktycznie nieznanne poza granicami naszego kraju, a szczególnie w Skandynawii, skąd orienteering się wywodzi. Pierwsze wzmianki o zawodach w orienteeringu (polski odpowiednik tego słowa to „orientacja sportowa”) organizowanych dla wojska pochodzą z lat siedemdziesiątych XIX w., zaś zawody otwarte zorganizowane z myślą o ludności cywilnej zostały przeprowadzone pod koniec XIX w., a dokładnie 31 października 1897 roku w okolicach Oslo (Myrvold 2005). Niestety wiele źródeł (Lipoński, Sawala 2008) oraz oficjalna strona Polskiego Związku Orientacji Sportowej (<http://zielonysport.pl>) podają niewłaściwą datę i miejsce organizacji pierwszych zawodów w orientacji sportowej. Narciarski bieg na orientację miał swój debiut niewiele później, a było to 6 lutego 1899 w Trondheim (Cych, Cegiełka 2010). Norwegia jest więc kolebką orienteeringu, choć pierwsze zawody w rowerowej jeździe na orientację na pewno nie odbyły się w Norwegii, zaś o ich korzenie spiera się kilka krajów (Cegiełka et al. 2008). W Polsce pierwsze zawody w rowerowej jeździe na orientację odbywały się już przed drugą wojną światową, a ślad po nich pozostał w gazecie z 1922 roku! (Cegiełka et al. 2008). Jednak rowerowa jazda na orientację z użyciem rowerów górskich, czyli w postaci jaką możemy dziś obserwować, pojawiła się na terenie Francji, Wlk. Brytanii, skąd pochodzą informacje o organizowanych tam zawodach. Pierwsze Mistrzostwa Świata w rowerowej jeździe na orientację zorganizowano dopiero w 2002 roku we Francji, czyli aż 36 lat później niż I Mistrzostwa Świata w pieszej odmianie orienteeringu i 27 lat później niż I Mistrzostwa Świata w narciarskim biegu na orientację.

Polski Związek Orientacji Sportowej – geneza i główne funkcje oraz kierunki działania

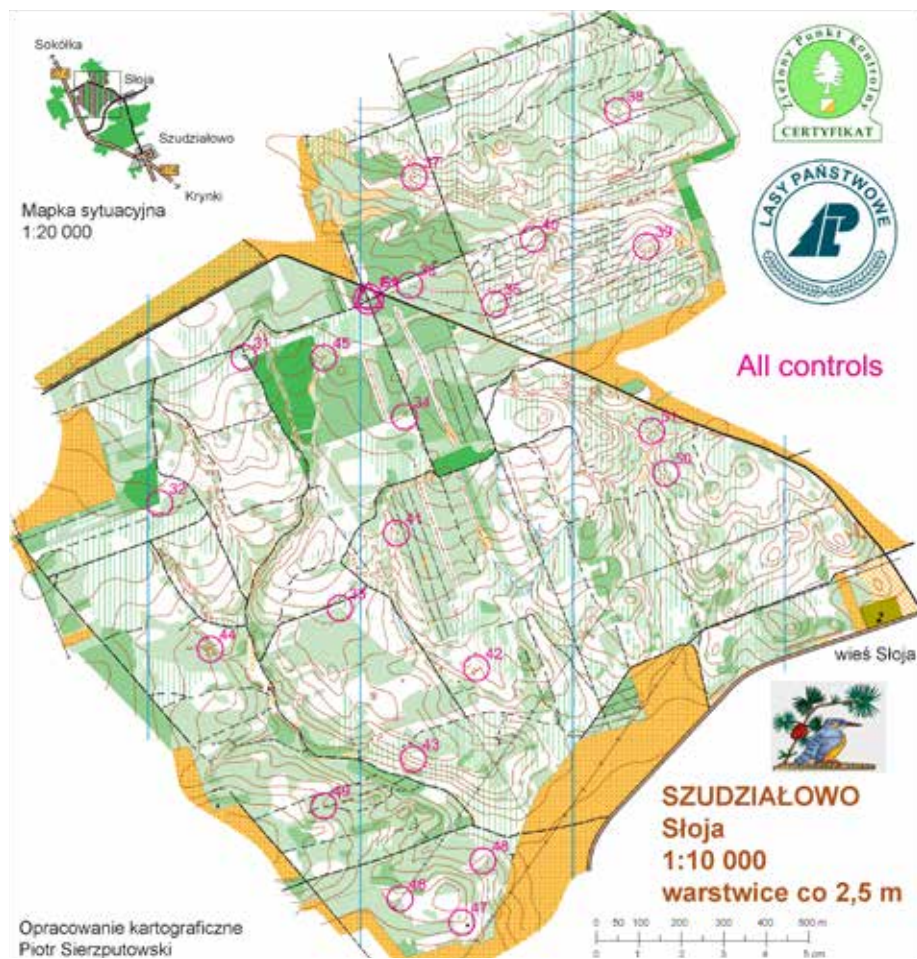
PZOS powstał w 2007 (<http://zielonysport.pl/index.php?w=historia>) na skutek przeobrażenia Polskiego Związku Biegu na Orientację i formalnego objęcia opieką innych form orientacji sportowej przez ten związek. Najbardziej popularną formą orientacji w terenie są nadal biegi na orientację, ale również coraz więcej osób uprawia rowerową jazdę na orientację, narciarski bieg na orientację, a także orientację precyzyjną – stworzoną pierwotnie z myślą o osobach poruszających się na wózkach inwalidzkich. W 2012 roku było w Polsce zarejestrowanych ponad 1100 licencjonowanych zawodników, zaś podobna liczebność utrzymuje się już od kilku lat. Polski Związek Orientacji Sportowej zajmuje się zarówno sportem wyczynowym prowadząc szkolenie kadr narodowych oraz organizując i uczestnicząc we współzawodnictwie sportowym, jak również stara się o promowanie sportu powszechnego, szczególnie kładąc nacisk na sport dzieci i młodzieży.

Specyfika map wykorzystywanych w orientacji sportowej oraz możliwości ich wykorzystania w celach sportowych, turystycznych oraz rekreacyjnych

Specjalistyczne mapy do orientacji sportowej powstają w Polsce od 1973 roku, gdy ukażała się pierwsza wielobarwna mapa do biegu na orientację „Wieżycza” (na Kaszubach) w skali 1:20 000 sporządzona według norm Międzynarodowej Federacji Orienteeringu (IOF). Do dnia 15.12.2012 w Polsce zostało zarejestrowanych 1774 mapy (<http://zielonysport.pl>). Trudno byłoby dokładnie obliczyć, jaką powierzchnię lasów w Polsce one pokrywają, gdyż wiele map rejestrowanych w kolejnych latach obejmowało wcześniej „zmapowane” tereny i były to całkowite lub częściowe aktualizacje. Nierzadko zdarzało się również, że do wcześniej zmapowanego terenu dorabiano tylko mały kawałek nowego. Część powstałych map (na szczęście niewielka) nie została w ogóle zgłoszona do rejestracji w Polskim Związku Orientacji Sportowej i nie jest objęta ewidencją, a część map pokrywa w całości lub częściowo tereny inne niż leśne. Niemniej jednak można zaryzykować stwierdzenie, że w Polsce specjalistycznymi mapami do orientacji sportowej pokryto obszar nie większy niż 4500 km kwadratowych lasów, co stanowi około 5% ogólnej powierzchni lasów w Polsce. Podane tu dane są wysoce szacunkowe, wymagają weryfikacji i oddzielnych badań w tym zakresie, aczkolwiek warto dodać, że są na terenie Polski obszary, gdzie znaczna część atrakcyjnych i dostępnych terenów leśnych została już „zmapowana” na potrzeby orientacji sportowej. Przykładem takich obszarów są z pewnością woj. mazowieckie (298 map) oraz dolnośląskie (307 map), a także woj. pomorskie (228 map). Jednakże wiele z już istniejących map nie spełnia, w świetle dostępnych aktualnie technologii (GPS, skanowanie laserowe terenu, zdjęcia satelitarne, dalmierze laserowe, fotogrametria itp.) podstawowych standardów jakościowych stawianych mapom do orientacji sportowej, a szczególnie mapy, które mają być używane do biegu na orientację. „Żywotność” takiej mapy zależy także od jej aktualności, a ta z kolei zależy od kilku czynników. Można jednak przyjąć, że mapa do biegu na orientację jest aktualna od 1 roku do 3 lat. To bardzo krótki okres. Po tym czasie wymaga ona przynajmniej pobieżnej aktualizacji, aby można było na niej przeprowadzić zawody sportowe bez wypracowania wyników rywalizacji (ryc. 1).

Specjalistyczne mapy do orientacji wykorzystuje się nie tylko na potrzeby sportu, ale także można na nich organizować ciekawe zajęcia o charakterze edukacyjnym, rekreacyjnym, turystycznym, a nawet jako elementy treningu menedżerskiego (Cych 2004, Rut 1998), gdyż „uczestnik sam decyduje o szybkości poruszania się, wyborze drogi, uczy się podejmowania

decyzji, które sam później realizuje własnymi siłami. Nabiera on zaufania do samego siebie i wiary we własne siły i umiejętności” (Cych 1996).

Ryc. 1. Mapa do biegu na orientację z naniesionymi miejscami usytuowania stałych punktów kontrolnych w terenie (mapa „Szudziałowo” w nadleśnictwie Krynki)

Fig. 1. Orienteering map with set of permanent checkpoints (map of „Szudziałowo” in Krynki forestry district)

*mapa zmniejszona na potrzeby wydawnictwa do skali 1:15 000.

*map has been diminished to 1:15 000 scale for an appropriate printing format

Sport, turystyka i rekreacja na obszarach zarządzanych przez PGL „Lasy Państwowe”

Sposób udostępniania lasów na potrzeby organizacji sportu, turystyki i rekreacji został opisany w Ustawie o lasach. Art. 6 pkt 1.1a, art. 8.3, art. 13 pkt 3, a szczególnie art. 26 oraz art. 29 pkt 4 i art. 30 precyzują, co można, a czego nie można robić na terenach leśnych (ustawa o lasach z 28 września 1991 z późn. zm.). Koncepcja „Zielonego Punktu Kontrolnego” wpisuje się doskonale w funkcję społeczną, jaką pełnią lasy (Zasady hodowli lasu 2011). Zasady te wskazują na potrzebę wykonywania zabiegów hodowlanych w sposób prowadzący do zwiększenia dostępności lasów w celach wypoczynkowych i turystycznych. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywają w Polsce tzw. Leśne Kompleksy Promocyjne (ok. 1 mln ha) powołane między innymi do promocji wielofunkcyjnej gospodarki leśnej. PGL „Lasy Państwowe” zarządzają w Polsce znacznym obszarem powierzchni wszystkich lasów i jest to blisko 84% tej powierzchni (http://www.lasy.gov.pl/o_lasach). Dlatego bardzo istotny jest pozytywny stosunek władz Generalnej Dyrekcji PGL, jak i dyrekcji regionalnych, do realizacji różnych form aktywności ruchowej w lasach. Lasy Państwowe odpowiadając na społeczne zapotrzebowanie w 2012 roku zadeklarowały gotowość udostępniania lasu dla uprawiania orienteeringu na specjalnie przygotowanych w tym celu powierzchniach. Koncepcja, na bazie której mogą być tworzone konkretne projekty, nosi nazwę „Zielony Punkt Kontrolny”.

Idea tworzenia Koncepcji „Zielonego punktu kontrolnego” oraz innych, podobnych projektów w Polsce i na Świecie

Powierzchnie ze stałymi punktami kontrolnymi funkcjonują w kilkunastu krajach Świata (http://en.wikipedia.org/wiki/Orienteering#Permanent_courses_and_other_events). Najczęściej zagadnienie to jest koordynowane przez krajowe organizacje orienteeringu, choć w niektórych krajach poszczególne obszary są w dyspozycji lokalnych klubów, parków narodowych czy też instytucji zarządzających lasami. Nie ma ujednoliconych przepisów dot. wyglądu i funkcjonowania tych obszarów. Z reguły dostęp do mapy jest płatny, a dostęp do terenu bywa limitowany różnymi przepisami (np. na niektóre obszary dostęp dozwolony jest w określonych porach roku, czasami tylko w dzień z wyłączeniem pory nocnej itp.).

Koncepcję opracowano dla uczczenia Międzynarodowego Roku Lasów w 2011 roku (<http://zielonypunktkontrolny.pl/>).

Charakterystyka Koncepcji „Zielony Punkt Kontrolny”

Ogólna charakterystyka Koncepcji

Poszukiwanie, umieszczonych na stałe punktów kontrolnych, na bazie specjalistycznej mapy sporządzonej według norm Międzynarodowej Federacji Orienteeringu (IOF), odbywające się w kontakcie z naturą, daje ogromną satysfakcję każdemu, kto zdecyduje się podjąć to wyzwanie. Szczególne zainteresowanie wzbudza ono wśród młodzieży. Na orientację można chodzić, maszerować z kijkami, truchtać, biegać, jeździć rowerem lub na nartach. Można to robić indywidualnie lub w grupach, za dnia lub w nocy, przy każdej pogodzie. Ćwicząc wówczas ciało i umysł i uwalniając się na przyrodę.

Koncepcja o nazwie „Zielony Punkt Kontrolny” stanowi zbiór zasad i parametrów pozwalających realizować konkretne projekty przystosowania powierzchni do uprawiania orienteringu, na bazie sieci stałych punktów kontrolnych. Opisuje ona: wymagania terenowe, wygląd stałych punktów kontrolnych, rodzaj mapy, systemy potwierdzania, zapisywania i publikacji wyników, zawartość broszury informacyjno – edukacyjnej, grupy uczestników oraz wymagania sprzętowe. Projekty, realizowane na bazie tej Koncepcji, mogą obejmować wszystkie jej elementy lub stanowić wersje uproszczone (Tab.1). Aby projekt mógł spełniać minimalne wymagania Koncepcji niezbędne jest sporządzenie mapy wybranego terenu, zaprojektowanie lokalizacji stałych punktów kontrolnych i ich rozmieszczenie w terenie oraz udostępnienie map z propozycjami tras (http://www.okobnol.lasy.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=dc708fbd-c4eb-4789-bf9f-2ab36a468970&groupId=276105).

Tab.1. Kryteria certyfikatu Zielony Punkt Kontrolny
Table 1. “Green Checkpoint” Certificate criteria

Lp.	Kryterium	Stopień certyfikatu		
		Braźowy	Srebrny	Złoty
Teren				
1.	Minimalna powierzchnia 1 km ²			
2.	Obszar z wyłączeniem rezerwatów i stref ochrony ptaków chronionych (wyjątek: zgoda regionalnego dyrektora ochrony środowiska)			
3.	Obszar położony wyłącznie na gruntach Lasów Państwowych (grunty prywatne pod warunkiem pisemnej zgody właścicieli)			
Stale punkty kontrolne				
4.	Wykonane z drewna			
5.	Zaopatrzone w logo organizacji (sponsora)			
6.	Zaopatrzone w symbol orienteringu			
7.	Wykonane zgodnie z Koncepcją „Zielony Punkt Kontrolny” (słupki, oznakowanie, oprzyrządowanie)			
8.	Zawierające informację o kontakcie do właściciela (nr telefonu lub adres e-mail lub strona www.)			
9.	Minimalna liczba punktów kontrolnych – 25			

Lp.	Kryterium	Stopień certyfikatu		
		Brązowy	Srebrny	Złoty
10.	Punkty poddawane są stałej konserwacji (jest osoba, podmiot odpowiedzialny za okresowy przegląd i konserwację lub zawarto porozumienie ze szkołą, klubem albo inną organizacją celem opieki nad siecią punktów)			
Mapa				
11.	Sporządzona wg standardów International Orienteering Federation			
12.	Wiek mapy od 6 do 10 lat włącznie			
13.	Wiek mapy do 5 lat włącznie			
14.	Projekt obejmuje więcej niż 1 mapę			
15.	Opracowano i wdrożono system udostępniania map			
Propozycje tras				
16.	Minimum dwie trasy na jednej mapie różnicowane pod względem długości			
17.	Zaprojektowano co najmniej 2 typy tras (z grupy: biegowa, narciarska, rowerowa, dla wózków inwalidzkich)			
System potwierdzania obecności na PK				
18.	Klasyczny przy użyciu perforatora na karcie kontrolnej lub na mapie ew. system elektroniczny.			
Broszura informacyjno-edukacyjna				
19.	Opracowana i udostępniona			
Audyt				
20.	Zgłoszenie do Komisji Certyfikatu wniosku o przeprowadzenie audytu.			
Razem:		12	14	19

Najbardziej atrakcyjne do realizacji projektów są lasy położone na obszarach leśnych kompleksów promocyjnych, wokół miast, w pobliżu szkół czy leżące nieopodal obiektów turystycznych, dające szansę na propagowanie proekologicznej i wielofunkcyjnej roli lasów.

Koncepcja może być również realizowana przy lokalizacji sieci stałych punktów kontrolnych na powierzchniach innych niż leśne (np. w parkach, skansenach a nawet w miastach).

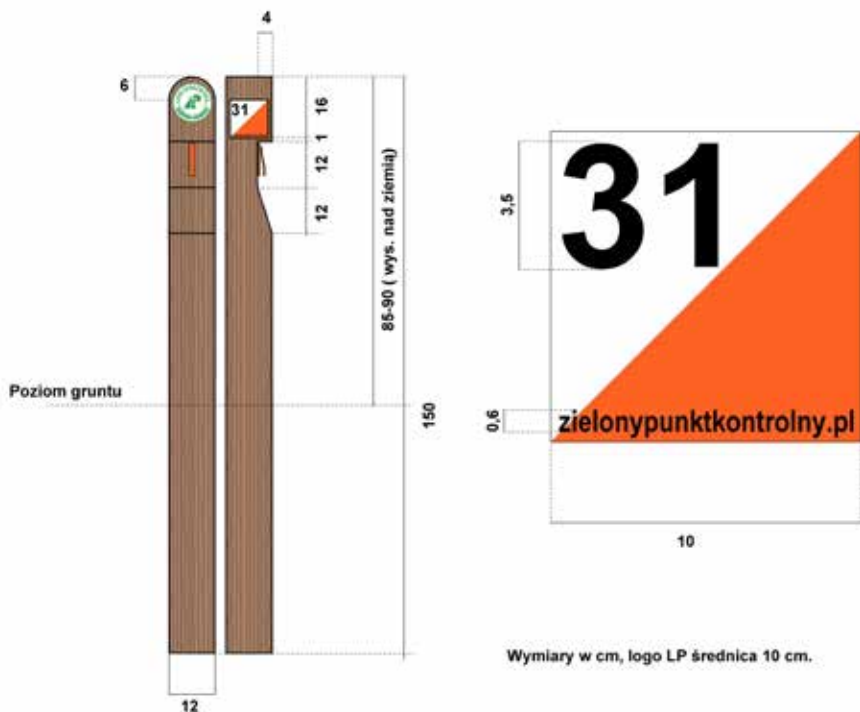
Zakłada się że projekty będą wykorzystywane głównie przez turystów, młodzież szkolną w ramach zajęć lekcyjnych, rodziny, członków klubów sportowych, harcerzy oraz leśnych edukatorów. Zrealizowane projekty, spełniające kryteria Zielonego Punktu Kontrolnego, po procesie certyfikacji, będą mogły znaleźć się w internetowej bazie projektów prowadzonej przez Fundację Sport i Przyroda – Ogólnopolski Komitet Organizacyjny Biegu na Orientację Leśników (www.zielonypunktkontrolny.pl). Projekty zrealizowane na terenie Lasów Państwowych są umieszczane na stronie www.czaswlas.pl.

Niezbędne wyposażenie operacji

Aby przedstawiona koncepcja mogła być zrealizowana, niezbędne są niżej wymienione warunki i elementy:

- udostępnienie terenu przez Lasy Państwowe lub (i) innych zarządców lub właścicieli (lasy miejskie, lasy prywatne);
- opracowanie (topograficzne i kartograficzne) specjalistycznej mapy do uprawiania kwalifikowanych form orientacji – obszaru objętego określonym projektem. Obszar objęty projektem powinien mieć powierzchnię kilku km kwadratowych, zaś mapa wykonana w skali od 1:5 000 do 1:15 000 dla orientacji pieszej lub w skalach od 1:15 000 do 1:30 000 dla formy rowerowej i narciarskiej. Mapy muszą być przygotowane według norm ISOM (według Międzynarodowej Federacji Orienteeringu) – norm charakterystycznych dla map wykorzystywanych w orientacji sportowej;
- wykonanie kilkudziesięciu drewnianych słupków wyposażonych w kod dwucyfrowy, logo właściciela (np. Lasów Państwowych), biało pomarańczowy kwadrat będący symbolem punktu kontrolnego z adresem www.zielonypunktkontrolny.pl, mechaniczny perforator do potwierdzenia obecności oraz opcjonalnie w kod kreskowy lub obrazkowy do potwierdzania obecności na punkcie przy pomocy przenośnego skanera lub aplikacji zainstalowanej w telefonie komórkowym (ryc. 2 i fot. 3);
- wybranie kilkudziesięciu miejsc, w których zostaną umieszczone stałe punkty kontrolne,
- zaprojektowanie propozycji tras w oparciu o istniejące punkty kontrolne – dopasowanych poziomem trudności oraz długością do potencjalnych uczestników;
- promocja projektu poprzez: zaprojektowanie i obsługę interaktywnej strony internetowej, opracowanie graficzne i dystrybucję ulotek promocyjnych, opracowanie graficzne tablic promocyjnych umieszczonych w miejscu rozpoczynania się tras, dotarcie z informacją o projekcie do szkół podstawowych i gimnazjalnych na terenie powiatu, dotarcie z informacją do mediów o zasięgu regionalnym oraz lokalnym; włączenie projektu do sieci innych inicjatyw lokalnych, organizacja promocyjnej imprezy na orientację.

Ryc. 2. Projekt stałego punktu kontrolnego (ryc. P. Sierżputowski)
Fig. 2. A design of permanent checkpoint

Fot. 3. Stały punkt kontrolny usytuowany w nadleśnictwie Maskulińskie (fot. M. Szczepański)
Photo 3. Permanent checkpoint situated in Maskulińskie forestry district

Obsługa operacji

Obsługa projektu jest ograniczona do minimum. Projekt jest niemal „beobsługowy”, zaś jego funkcjonowanie nie generuje znacznych kosztów. Jedyne koszty funkcjonowania projektu w ciągu 5 lat od jego powstania związane są z:

- obsługą strony internetowej, na której trzeba będzie sprawdzać częstotliwość „ściągnięcia” map oraz ustosunkowywać się do komentarzy uczestników projektu;
- kontrolą zmian zachodzących w terenie i ich aktualizacją na elektronicznej wersji mapy zamieszczonej w internecie;
- kontrolą stanu wyposażenia punktów kontrolnych umieszczonych w terenie oraz ich ewentualną częściową lub całkowitą rekonstrukcją;
- instruktażem dla zainteresowanych i zorganizowanych grup uczestników (opcja).

Przebieg realizacji operacji

Przebieg realizacji projektu składa się z kilku faz:

- faza opracowania założeń projektu na bazie Koncepcji ZPK;
- faza wykonania działań preparacyjnych;
- faza realizacji działania projektu;
- faza sprawozdawcza.

W fazie działania potencjalni uczestnicy (uczniowie, nauczyciele, turyści, aktywne ruchowo rodziny itp.) będą mogli pobrać bezpłatnie mapę ze strony internetowej, a następnie po zarejestrowaniu się, wybrać odpowiednią dla siebie trasę, wydrukować ją i w dowolnym, dogodnym dla siebie momencie, udać się w teren (także w nocy, jeśli nie będzie to zabronione regulaminem). Następnie te osoby będą mogły umieścić zapis ze swojej trasy w internecie i być wpisane do rejestru użytkowników lub „księgi rekordów”.

Ogólne zasady funkcjonowania operacji

Zasady funkcjonowania projektów realizowanych na bazie Koncepcji ZPK powinny być oparte na ogólnych przepisach dot. turystyki kwalifikowanej, gdyż przemieszczanie się z mapą w terenie można uznać za formę tej turystyki (<http://ino.pttk.pl/>). Dlatego też przy formułowaniu regulaminu należy uwzględnić powyższe przepisy. Natomiast w przypadku, gdyby obszar pokryty ZPK dotyczyć będzie obszaru choćby częściowo położonego powyżej 1000 m. n.p.m. kwestie dot. bezpieczeństwa reguluje ustawa o sporcie (ustawa o sporcie 2010). Zasady organizacji imprez o charakterze rekreacji ruchowej reguluje Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 września 2001 r.

Ogólne zasady funkcjonowania operacji pt. „Zielony Punkt Kontrolny” są następujące:

- trasy przeznaczone są do korzystania zarówno przez grupy zorganizowane jak i osoby indywidualne;
- nie ma ograniczeń wiekowych dla osób korzystających samodzielnie (indywidualnie) z zaproponowanych lub samodzielnie opracowanych przez uczestnika tras;
- osoby dorosłe korzystają z projektu na własną odpowiedzialność;
- grupy osób poruszających się jednocześnie mogą liczyć maksymalnie do 30 osób w formie pieszej lub narciarskiej i do 15 osób w formie rowerowej;

- przed skorzystaniem z ZPK uczestnicy mają obowiązek zapoznania się z zasadami zachowania obowiązującymi na danym obszarze;
- korzystanie z obszaru ZPK rozpoczyna się w dowolnym miejscu, ale najlepiej, jeśli uczestnicy skorzystają z sugerowanych miejsc rozpoczęcia i zakończenia zaprojektowanych tras.

Szczegółowe zasady funkcjonowania operacji „Zielony Punkt Kontrolny” zawarte są w regulaminie korzystania z ZPK.

Kontrola – nadzór nad operacją

Kontrola – nadzór nad operacją polegać będzie na sprawdzaniu częstotliwości korzystania z elektronicznych wersji map, kontroli i nanoszeniu na mapy zmian zachodzących w terenie oraz kontroli stanu wyposażenia punktów kontrolnych, a także dokonywania sprawozdawczości z działania projektu, jeśli będzie to wymagane przez instytucje współfinansujące projekt.

Przewidywane korzyści i potencjalne zagrożenia wynikające z funkcjonowania ZPK.

Oczekuje się, że funkcjonowanie ZPK przyniesie szereg korzyści, które można ogólnie ująć w kategoriach: społecznych, edukacyjnych i zdrowotnych. Warto w tym miejscu wymienić te korzyści bardziej szczegółowo:

a) korzyści:

- czerpanie satysfakcji z odnajdywania punktów kontrolnych (szczególnie widoczne u dzieci i młodzieży);
- aktywność fizyczna w terenach leśnych bardzo korzystnych dla człowieka;
- wysiłek umysłowy kształtujący procesy poznawcze;
- zwiększanie wrażliwości i świadomości ekologicznej;
- możliwość spędzania czasu wspólnie z rodziną lub znajomymi;
- możliwość doskonalenia umiejętności poruszania się w nieznanym terenie;
- możliwość dotarcia w miejsca, do których prawdopodobnie nigdy by się nie dotarło bez specjalistycznej mapy do orienteeringu;
- możliwość bezpośredniego, czasami bardzo bliskiego, obcowania z mieszkańcami lasu;
- możliwość permanentnego uprawiania orienteeringu.

b) potencjalne zagrożenia dla uczestników i środowiska.

W lasach przebywają osoby o różnym poziomie świadomości zarówno ekologicznej, jak i społecznej. Las jest często świadkiem wizyt, które pozostawiają niepożądane ślady. Dlatego też należy liczyć się także z negatywnymi skutkami funkcjonowania ZPK. Mogą do nich należeć:

- niszczenie przyrody, płoszenie zwierzyny, pozostawianie śmieci;
- niszczenie przez osoby postronne punktów kontrolnych lub ich wyposażenia;
- przy niewłaściwym zachowaniu narażenie się na bezpośredni kontakt z dziką zwierzyną (np. dzikami, jeleniami itp.);
- przy doborze nieodpowiedniego stopnia trudności trasy lub przy zastosowaniu niewłaściwego sprzętu bądź braku jego zastosowania, możliwość narażenia się na czasową utratę poczucia własnej lokalizacji (zagubienie się);
- przy doborze niewłaściwego ubioru narażenie się na konsekwencje przebywania w środowisku leśnym [zmoknięcie (i) lub zmarznięcie, zadrapania od jeżyn, poparzenia od pokrzyw, pogryzienia przez komary, kleszcze, meszki, osy, zmije itp.];

Aktualny stan i przyszłość „ZPK”.

Pierwsze obszary pokryte siecią stałych punktów kontrolnych powstały w Polsce w 2009 roku w okolicach Wieruszowa (woj. łódzkie). Uzyskały one certyfikat ZPK i zostały włączone do ogólnopolskiej internetowej bazy projektów ZPK. Według stanu na grudzień 2012 w Polsce aktualnie funkcjonuje szesnaście obszarów posiadających certyfikat ZPK. Rok 2012 można będzie uznać za przełomowy, gdyż w kwietniu z inicjatywy Fundacji Sport i Przyroda i przy jej udziale została podpisana umowa pomiędzy PZOS a Lasami Państwowymi, a w trakcie tworzenia jest kilka nowych obszarów. Dzięki aktywności okręgowych związków orientacji sportowej, a także dofinansowaniu projektów przez wybrane nadleśnictwa, w najbliższych latach spodziewany jest znaczny przyrost liczby obszarów, na których znajdować się będą stałe punkty kontrolne. Istotne jest jednak, czy wszystkie obszary spełnią kryteria i otrzymają certyfikat, czy też może nastąpi „niekontrolowany ruch oddolny” i za lat kilka nikt nie będzie w stanie podać dokładnej liczby istniejących na terenie Polski obszarów, a co gorsze, nie będzie jednej bazy map (serwera), z której można będzie pobrać dowolną mapę. Jest to szczególnie istotne dla osób nie znających polskiego języka, a chcących skorzystać z tej formy turystyki, na wzór krajów, w których podobny model już funkcjonuje. Dużą rolę do odegrania, jak się wydaje, ma w tym zakresie Fundacja „Sport i Przyroda”.

Podsumowanie

Koncepcja pn. „Zielony Punkt Kontrolny” jest ofertą wychodzącą na przeciw społecznym oczekiwaniom. Dzięki wykorzystaniu obszarów wyposażonych w stałe punkty kontrolne można realizować szereg celów (m.in. edukacyjne, społeczne, wszechstronnego rozwoju psychofizycznego) i może odbywać się w różnych formach (indywidualnie lub grupowo, pieszo, na nartach, na rowerach, a w niektórych przypadkach nawet na wózkach inwalidzkich). Autorzy artykułu proponują wszystkim przyszłym uczestnikom projektu, a szczególnie edukatorom leśnym, aby wykorzystywali na potrzeby edukacji trasy o najniższym stopniu trudności oraz punkty kontrolne znajdujące się blisko ścieżek, pozostawiając punkty kontrolne o trudniejszej lokalizacji osobom wprawnym, dla których nie będzie to z pewnością pierwsza wizyta w lesie. Ponadto każdy uczestnik projektu przed skorzystaniem z mapy i ustawionych na stałe punktów kontrolnych powinien zapoznać się z regulaminem korzystania z ZPK adekwatnym dla danego obszaru.

Literatura

- Cegiełka J., Cych P., Niedbała M. 2008. Rowerowa jazda na orientację. Polski Związek Orientacji Sportowej. Najcomp. Warszawa.
- Cych P. 1996. Orienteering – sportem ludzi w różnym wieku. W: Umiastowska (red:) Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku. I Krajowa Konferencja (Szczecin –1 grudnia 1995). Oddział w Szczecinie i Zakład Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego. PTNKF, Szczecin: 146-150.
- Cych P. 2004. Orienteering jako usługa rekreacyjna. W: Wyrzykowski J., Klementowski K. (red.). Współczesne tendencje w turystyce i rekreacji. AWF Wrocław: 137-142.
- Cych P., Cegiełka J. Historia narciarskiego biegu na orientację. Rozprawy naukowe AWF, Wrocław 2010, 31, 332-337.
- Dubisz M. 1985 Orienteering jako model wychowania do rekreacji W: Materiały pomocnicze z XXI Konferencji Metodyczno-Naukowej nt. Leszczyński Model Wychowania do rekreacji fizycznej. Kuratorium Oświaty i Wychowania w Lesznie. Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Leszno.

- Lipoński W., Sawala K. 2008. Encyklopedia Sportów Świata. Tom 1. Biblioteka Gazety Wyborczej. Oficyna Wydawnicza „Atena”. Warszawa.
- Myrvold B. 2005. 100 years in the forests – a personal route choice through the history of orienteering. *Orienteering Today*, Hana Orienteering Ltd., 2, 48-50.
- Protasiewicz W. 2011. Koncepcja udostępniania lasu pod nazwą „Zielony Punkt Kontrolny” (z późn. zm.).
- Rut J. 1998 Turystyka i rekreacja dla pracy i wypoczynku. Wydawnictwo KORAW, Rzeszów.
- Zasady hodowli lasu obowiązujące w Państwowym Gospodarstwie Leśnym LASY PAŃSTWOWE (wprowadzone w życie zarządzeniem Nr 53 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 21.11.2011 r.
- Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 r. Dz. U. Nr 1991.101.444 (z późn. zm.).
- Ustawa o sporcie z dnia 25 czerwca 2010 r. (Dz.U. Nr 127, poz. 857)
- <http://ino.pttk.pl/>
- http://www.lasy.gov.pl/o_lasach
- <http://www.okobnol.lasy.gov.pl/web/okobnol/zpk>
- <http://orienteering.org/about-orienteering/>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Orienteering#References>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Orienteering#Permanent_courses_and_other_events
- <http://zielonysport.pl>
- <http://zielonysport.pl/index.php?w=historia>
- <http://zielonysport.pl/pliki/zpk2012.pdf>
- <http://www.zielonypunktkontrolny.pl>

Piotr Cych

Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu
Polski Związek Orientacji Sportowej
piotr.cych@awf.wroc.pl

Włodzimierz Protasiewicz

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku
Fundacja „Sport i Przyroda”
zpk@zielonypunktkontrolny.pl